

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Жешувський університет (Польща)
Педагогічний інститут Чендуського університету (КНР)**

Матеріали

II міжнародної науково-практичної конференції

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ І СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

11 квітня 2017 року

**Харків
ХНПУ
2017**

УДК: 373.5.091:[75+78+792.8]

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В ЖІНОЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В. О. Гуріна, м. Харків

У роботі узагальнено досвід організації мистецької освіти в жіночих навчальних закладах України другої половини XIX – початку XX століття. Аналізуючи, систематизуючи і узагальнюючи літературні джерела з досліджуваної проблеми, розглянуто організацію таких складових мистецької освіти, як музика, живопис, хореографія. У результаті дослідження накреслено напрями творчого використання історичного досвіду в сучасних умовах.

Ключові слова: мистецька освіта, вихованки, жіночі навчальні заклади, досвід, творче використання.

The experience of organization of art education at women's educational institutions in Ukraine during the second half of 19th century – the beginning of the 20th century has been generalized in the paper. On the basis of analysis, systematization and generalization of literary sources on the researched topic, the organization of such components of art education as music, painting and choreography has been revealed. As a result of the research, the perspectives of creative use of historical experience in the modern conditions have been characterized.

Key words: art education, female student, women's educational institution, experience, creative use.

На сучасному етапі в освітньому просторі України функціонують жіночі навчальні заклади переважно середньої ланки освіти та заклади з окремими жіночими класами. Наприклад, приватна спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів з поглибленим вивченням англійської мови «Школа шляхетних дівчаток «Леді», гімназія-інтернат №13 м. Києва з санаторними класами для дітей із захворюваннями серцево-судинної системи та класами жіночої освіти й виховання, Харківська гімназія № 6 "Маріїнська гімназія" Харківської міської ради з жіночими класами в початковій школі. Головна мета їх діяльності полягає в забезпеченні розвитку соціально зрілої творчої жіночої особистості з урахуванням психофізичних та соціокультурних особливостей статі. Названі заклади вибудовують свою роботу з урахуванням досвіду організації мистецької освіти в жіночих навчальних закладах України XIX – початку XX століття. Проте окремі аспекти такого досвіду до цього часу залишаються поза увагою сучасних керівників освіти України та керівництва жіночих навчальних закладів.

У процесі наукового дослідження нами було виявлено такі позитивні аспекти історичного досвіду з організації мистецької освіти жінок, які вважаємо доцільним впроваджувати в практику роботи сучасних жіночих навчальних закладів в Україні.

По-перше, вивчення мистецьких дисциплін в жіночих навчальних закладах зазначеного історичного періоду мало практичне втілення. Наприклад, церковний спів слугував підґрунтям для організації дитячих хорів та участі в богослужінні [5, с. 18]. Зокрема, Інспектор Богодухівського повіту Харківської губернії доповідав, що у Мурафовському жіночому училищі функціонував «прекрасний учнівський хор», який з великим успіхом виконував піснеспіви в

місцевій церкві [4, с. 42]. Учениці училища співали в храмах під час молебню, панахиди, весілля і хрещення. Окрім хорового співу, дівчата виступали малими групами і поодинці.

Практичне втілення набутого досвіду на уроках малювання в жіночих гімназіях узгоджувалось з чинною концепцією «жінка-мати, яка повинна дати своїм дітям елементарні естетичні знання, прищепити почуття прекрасного і краси» [3, с. 6]. З огляду на це, до навчальних планів жіночих гімназій (8 клас) було включено методiku малювання, яка передбачала засвоєння цілей і завдань викладання малювання, правильну поставу учнів під час малювання (корпус, руки тощо), правила загальнокласного викладання тощо [2, с. 62-65]. Запровадження методики малювання в практику роботи сучасних середніх жіночих навчальних закладів України дозволить ученицям не лише поглянути на мистецькі дисципліни з нового ракурсу, а й в майбутньому навчати власних дітей малюванню та виховувати в них естетичні смак і сприйняття.

По-друге, в інститутах шляхетних дівчат іспити з музичних дисциплін проводилися публічно. Така форма іспитів користувалася популярністю серед місцевого населення і сприяла розвитку в учениць творчих здібностей. Наприклад, у Харківському інституті шляхетних дівчат іспити з музики і загальноосвітніх дисциплін, як і всі інші урочисті заходи (акти, свята), проводилися із супроводом великої кількості музичних номерів й завершувалися балом з оркестровим супроводом. На публічні іспити запрошувались місцеві дворяни, купці, чиновники, батьки та родичі вихованок. Іспити з літератури та поезії доповнювались музичними номерами, концертами, грою на інструментах. Як зазначає М. Жебилюв в «Історичному нарисі діяльності Харківського інституту шляхетних дівчат за 100 літ його існування (з 1812-го по 1912-й р.)», на одному з іспитів вихованки заспівали на чотири голоси «Животворящей тройце», «Херувимскую песнь», «Молитву Господню», а наприкінці виступу виконали концерт з 112-го псалму Давида – «Хвалите, отроки, Господа».

По-третє, в середніх жіночих навчальних закладах України другої половини XIX – початку XX століття фізичні вправи асоціювались із танцями, що слугувало основою гармонійного розвитку особистості. Окрім цього, танці слугували допоміжним засобом для розвитку елегантності та привабливості, оскільки танцювальне мистецтво робить людину більш схильною до привабливих, плавних рухів, які зачаровують оточуючих [6, с. 37].

По-четверте, позитивним моментом в організації мистецької освіти досліджуваного періоду вважаємо тісний зв'язок композиторів з жіночими навчальними закладами, що надавало можливість ученицям бути обізнаними не лише з іменами світових композиторів-класиків, а й пишатися знанням творів композиторів-сучасників. Так, у Полтавському інституті шляхетних дівчат музику і співи викладав композитор П. Щуровський, у Київському – М. Лисенко. У Тульчинському жіночому єпархіальному училищі працював композитор М. Леонтович [1, с. 46].

Отже, під час дослідження узагальнено досвід організації мистецької освіти в жіночих навчальних закладах України другої половини XIX – початку XX століття, виокремлено та проаналізовано його основні форми, методи, засоби. Це дозволило

актуалізувати педагогічно цінні ідеї та досвід минулого з досліджуваної проблеми для використання цих здобутків у сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Гуріна В. Історичний досвід організації музичної освіти в жіночих навчальних закладах. // Час мистецької освіти: зб. матер. III Міжар. наук.-практ. конф. (16-17 квітня 2015 р., м. Харків) / – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. – С. 45–47.
2. Державний архів Одеської області, ф. 122, оп. 1, спр. 26, 86 арк.
3. Державний архів Одеської області, ф. 47, оп. 1, спр. 5655, 128 арк.
4. Державний архів Харківської області, ф. 266, оп. 1, спр. 790, Арк. 42-43.
5. Рачинский С. Заметки о сельских школах. / С. Рачинский. – СПб., 1883. – 123 с.
6. Цорн А. Грамматика танцевального искусства. С атласом. / А. Цорн. – Одесса, 1890. – 348 с. VII доп.

УДК 373

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ХРИСТІЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ У ПРАЦЯХ СВЯТИХ ОТЦІВ

І. В. Дерев'янка, м. Харків

У тезах схарактеризовано педагогічні ідеї християнського виховання підлітків у працях Святих Отців, які визначалися як: ідея милосердя і людинолюбства (тобто прояв любові); ідея «благочестя» як результат виховання на основі любові та розумної суворості; ідея патріотизму (дати Вітчизні істинну, цілісну людину); ідея послуху та подвигу як прояв істинної свободи особистості.

Ключові слова: педагогічні ідеї, християнське виховання, духовність, підлітки, приклад вихователів.

The pedagogical ideas of adolescents' Christian upbringing in Holy Fathers' works have been characterized in the article. These ideas are: the idea of charity and philanthropy (expression of love); the idea of purity as a result of upbringing based on love and reasonable strictness; the idea of patriotism (upbringing the great, whole person to serve the native land); and the idea of obedience and bravery as manifestation of true freedom.

Key words: pedagogical ideas, Christian upbringing, spirituality, adolescents, educators' example.

Педагогічні ідеї християнського виховання підлітків розкриваються у працях Святих Отців XVIII – XX ст. Феофана Затворника, Ігнітія Брянчанинова, Митрополита Московського Філарета (Дроздова), Макарія Оптинського, Амвросія Оптинського, Іоанна Кронштадтського та повчання Тихона Задонського, Серафима Саровського, Преподобного Паїсія Величковського.

Святитель Тихон (Задонський) (1724-1783 рр.) основною умовою духовного становлення людини вважав освіту, а чинниками, що визначають ефективність останньої, – сімейне виховання та самоосвіту. Святитель Тихон розвивав ідею нерозривності навчання і виховання в процесі освіти, яку він розумів як проявлення через просвіту образу Божого в людині, яка «затемнена» гріхопадінням. Святитель